

לכבוד העורך,
הברכה חיים עד העולם.

אחד"ש הדר"ג כמשפט, יישר חילי' לאורייתא.
לענ"ד* לא שייך שומר פתאים ה' בדבר דאנן סהדי דאין רצונו ית' לשמור. על מה
שכתב מר לענין פסול עדות, תמהתי לכאורה, דהא אכתי לא נשלמה העבירה. ושוב
נזכרתי כמה שכתבתי במחברת הרצ"ב ... ד"ה והנלע"ד***, ולפי"ז באמת כבר
נשלמה.

כעתירת המצפה לרחמי טוב וסלח,
הרב אביגדר נבנצל

לא תרצח

גרסינן בגמ' (סנהדרין ע"ח.) ת"ר הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת וכו'
פטורין. ריב"ב אומר בזה אתר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו וכו'. אמר
רבא וכו' לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם וכו'.

והקשו תוס' (ד"ה בגוסס) תימה אותו שעשאו גוסס אמאי פטור וכו' וי"ל וכו',
וקושייתם צריכה ביאור אמאי יתחייב זה שעשאו גוסס, הא סוף סוף לא מת על ידו
ונראה עוד דאין קושייתם דווקא למאן דמדמי לי' לטריפה, אלא אף למאן דלא מדמי
לי' לטריפה.

והנלע"ד בכוונתם, דהא רוצח חייב אף אם לא מת הנרצח מיד, אלא לאחר זמן,
אם אך לא נתערב בדבר גורם אחר שהחיש את המיתה וגם לא הי' ניתן למונעה. ויש
לעייין אם חייב על רגע ההכאה או על רגע המיתה. ונפ"מ לגבי קלב"מ, או אם אחר
שהכהו עבר עבירה שנתחיי' עלי' מיתת ב"ד ונגמר דינו, ומת קודם שהרגוהו. וציור
זה משכחת רק בעבר בפני ב"ד או לריב"ב, דלרבנן הו"ל עדות שאאי"ל.

ונראה דחיובו ארגע ההכאה, דבאותו רגע שינהו מאדם היכול לחיות כך וכך
שנים לאדם שחיותו קצרה מזה. וכן מוכח מדאמרו תוס' שהקילה עליו תורה

* תגובה על קריאת כתב היד של הסקירה ההלכתית בעמ' 24-30 לעיל.

** להלן תחת הכותרת "לא תרצח".

שחובשין אותו וכו'. ואמאי היא קולא הא אכתי לא נתחייב, וגם עדות עדיין אין כאן. אלא על כרחך דחיובו על עצם קיצור תוחלת חייו של זה. הלכך אם בא אחד והעמיד תוחלת חייו על שנה, ובא אחר והעמידה על חדש, ובא אחר והעמידה על שבוע, מדינא כולם חייבים, אלא דלמעשה הראשונים פטורים מטעמא דתוס'.

ולפ"ז מה שהקשו תוס' על אותו שעשאו גוסס, הוא לאו דוקא בגוסס, אלא כל שהרוב אומר לי שנתקצרו חיי המוכה. ונראה דה"ה מאי דרבנן פוטרין האחרון הוא משום דאחר שנתקצרו חייו בידי אדם תו לא חשיב כל נפש. ולפ"ז הראשון פטור מטעמא דתוס', והאחרון לרבנן מדרשא דכל נפש, והאמצעי לרבנן מתרוויי טעמי. ומ"מ הראשון אין לו פטור דכל נפש אף שהשאיר לו מקצת תוחלת חייו, ומוכח דכל נפש, הוא דין בחפצא דהמוכה, ולא במעשה ההכאה דצריכה ליטול כל הנפש. ועי' במה שדנו בעושה חברו טרפה.

ובב"ק (כ"ו:) איתא ואמר רבה זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסיף פלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבנן, ושם הרי עדיין התינוק גוסס, ואין שינוי במצבו הגופני כלל. ואין פטורו של השני לרבנן, אלא משום דהראשון קצר תוחלת חייו. והנה כתיב (ויקרא כ"ד כ"א) ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת. ונראה דבחד גווני ניהו, וכשם שמכה אדם יומת, על קיצור תוחלת חייו אדם, כן מכה בהמה ישלמנה על קיצור תוחלת חייה. ובגמ' (ב"ק י"ז: וכ"ו:) קאמר רבה זרק כלי מראש הגג, ובא אחר ושברו במקל פטור. דאמרינן ל' מנא תבירא תבר, ורבא ספוקי מספקא ל'. ופי' רש"י דפטור המשבר לרבה וחייב הזורק, ושוב פירש בשזרקו בעל הכלי ופטור המשבר. והרמב"ן (מלחמות ב"ק ב') הקשה על רש"י דאפי' את"ל דבחר תבר מנא אזלינן אמאי ישלם הא לית ל' דמים. ולפירוש בתרא ברש"י איכא לאקשוויי טפי, דאבדה מדעת היא. ועוד דאטו בשופטני עסקינן דמאבד מה שיש לו. וכתב עוד הרמב"ן דהזורק פטור דאפילו גרמא ליכא שהרי לא שברו. וזו קשה לפירוש קמא דרש"י.

ולענ"ד נראה דודאי לא מיירי במשליך כליו לאיבוד, אלא בפירוש בתרא כוונת רש"י כגון שמשליך כליו להצילם משריפה, ומשליכם במקום שאינו ודאי שישברו, וא"כ הספק שוה ממון, ואפ"ה המשבר פטור, דשמא היה עתיד להשבר מחמת הזורק, וא"כ השובר מכה בהמה שאין לה חיות אלא כהרף עין, ופטור מספק. ולפירוש קמא דרש"י מיירי במקום שודאי ישבר, וא"כ השובר פטור, והזורק חייב, ואין זו גרמא, דנטל כלי בעל חיות ארוכה וקצר חיותו לכדי רגע. ורבא דפטור מספק אולי ס"ל דכשם שבמיתה בעינן נמי רגע המיתה לכל הפחות לברר חיובו, ה"נ בנזיקין, שמא לא היה נשבר ואין חיובו בנזיקין ארגע הזריקה כבמיתה אלא ארגע ההזק בפועל וצ"ע.

ותוס' (ד"ה זרק) דכתבו דאם זרק אבן על הכלי ובא אחר ושברו השובר חייב נראה דמיירי בשאינו ודאי שישבר, דאלת"ה תיקשי לדידם קושית הרמב"ן, דלגבי שוויו של הכלי אין חלוק בין זורק הכלי לזורק אבן. אכן על עצם דינם יש חולקים כנודע.

קבלתי את החוברת החדשה של "אסיא" * בה מופיעה סדרת המאמרים הדנים בעמדת ההלכה בקשר לקביעת אבהות ע"י בדיקות הדם השונות – וביניהם מאמרי. כבוד הוא לי ואני תקוה כי סדרה זו תהווה תרומה לעולם ההלכה והרפואה. ברצוני, אולם, להעיר שלוש הערות קצרות:

1. ראשית כל אני רוצה להודות לכת"ר והצוות שלו על הסידור והעריכה הנאים של מאמרי.

2. מאמרו של מו"ר הרה"ג שלמה דיכובסקי עוסק בשאלה של שלילת אבהות באמצעות בדיקות HLA. עם כל החשיבות והיופי שבמאמרו נלע"ד שעדיין יש מקום לדון בשאלה של עמדת ההלכה לקביעת אבהות באופן חיובי ע"י בדיקות HLA, ולצורך זה אני מפנה את כת"ר לטענות הנמצאות בשו"ת משנה הלכות, ח"ד, סי' קס"ד, ושו"ת דבר יהושע, ח"ג, אה"ע, סי' ה'.

3. במאמרי בעמ' 42 ו-61 כתבתי כי על פי המשפט הישראלי אין לבתי המשפט להסיק כל מסקנה מסירובם של הצדדים להיבדק מרצונם החופשי. ועל כך מעיר כת"ר הערת העורך (בהערות 20 ו-133) כי בע.א. 548/78 שרון ואח' נ. לוי פ"ד לה (ו), 736, נקבע כי בית המשפט רשאי להסיק מסקנות מסירוב להיבדק. ואם כי כת"ר צודק שכך נקבע באותו פס"ד, ברם כ"ג אינו מציין כי קביעה זו של ביהמ"ש העליון היא אך ורק ביחס לבדיקת HLA – שבכוחה להוות ראיה על אבהות גם באופן חיובי – ואינה חלה על בדיקות ABO, שעליהן אני דנתי, ושאינן בכוחן אלא לשלול אבהות. וכן כותב ביהמ"ש העליון במפורשות בעמ' 756-758, נא עיי"ש. מהערתו הסתמית מתקבל הרושם הלא-מדויק כי פסק דינו של ביהמ"ש העליון בשרון נ. לוי חל גם על נושא מאמרי – קביעת אבהות על ידי בדיקת סוגי דם במערכת ABO. היש מקום לחקן רושם זה?

בכבוד רב,

פרופ' דב פרימר

תשובת העורך:

תודה לפרופ' פרימר על הערותיו המחכימות.

לגבי הערה 3, נציין בע"ה במהדורות הבאות של המאמר (ספר אסיא ה') הפניה להערה זו, אשר תודפס בסמוך.

באסיא חוברת ל"ג עמ' 22-23 הופיעה הערתו של הרב רוזן על מאמרי¹ בנושא ההתעמלות והפיזיותרפיה בשבת.

הרב רוזן טוען שאין איסור מדידה (בשבת) כשהמתעמל מכוון את מכשירי המאמץ למהירות קבועה², ומוכיח, בין השאר את דבריו מכך שקריאת מונה או שעון נתונים אין בה משום איסור מדידה. אכן נראה שאין הנדון דומה כלל לראיה.

כמובן שאין איסור בקריאת מד המהירות, כי אם במה שמכוין ומתאים פעולת רגליו למהירות מבוקשת, — שכן הטיפול הפיזיותרפי שונה מאדם לאדם, יש הצריך לסובב את הדוושות באיטיות, ויש אשר צריך להתאמץ יותר ולמהר, ולזה נועד מד המהירות. נמצא שבעזרת מד המהירות הוא מתכנן וקובע את חוזק פעילותו, ופעולה זו עצמה [העמדת הפעילות והכוונתם מראש על מידות קצובות] היא היא המדידה³.

משום כך אי אפשר להגדיר פעולה זו כ"מתעסק" ולא דמי למדידת אזור מי שהוא חולה (הובא בטור סי' ש"ו בשם "אבי העזריי") דהתם אין לו צורך בידיעת המדידה רק כך הוא סדר הלחש שימדוד ג' אמות וילחש, אבל כאן המהירות היא חלק בלתי נפרד מהתירגול אם לפעול באיטיות או במהירות וכל שכוונתו למהירות מבוקשת אינו "מתעסק" כלל ועיקר.

יתר על כן, בשו"ע ש"ו סעיף ז' נפסקה להלכה שיטת הר"ם מרוטנבורג שההיתר למדוד איזורו של חולה הוא משום דהוי "מדידה של מצוה", משמע שבלאו הכי אסור היה למדוד ולא אמרינן בכה"ג "מתעסק אצל מדידה", ודלא כ"אבי העזריי" עי"ש, ועיין עוד במרדכי סוף פרק "שמונה שרצים" שדן במדידה זו של הלחש וז"ל: "הראב"ה כתב ראיה ממסכת שבת שבשום מדידה ליכא איסורא כדאמרינן התם (שבת קנ"ז ע"ב) רבה בר ר' הונא וכו' אימר דאמרי רבנן במדידה של מצוה אבל במדידה שאינה של מצוה לא, אמר ליה מתעסק אנא, והכא (ר"ל בענין הלחש) הוי מדידה של מצוה עכ"ל. ומבואר להדיא שטעם ההיתר דהוי מדידה של מצוה כפסק השו"ע ולא משום "מתעסק" שהיא אינה מדידה כלל כההיא דרבה בר ר' הונא, דהתם לא היתה כוונה למדידה כלל רק ממש מתעסק בדבר אחר, משא"כ במדידת הלחש סו"ס מתכוון למדוד ג' אמות כדי שיוכל ללחוש.

אולם כאמור לעיל גם "אבי העזריי" שהתיר במדידת הלחש משום "מתעסק" יודה בנ"ד כשמכוין למידת מהירות מסויימת שאין הוא בגדר "מתעסק", ומשום כך אין לכונן למהירות מדוייקת אלא א"כ לצורך ריפוי — משום מדידה של מצוה.

בכבוד רב

הרב יצחק שיף

1. הובא ב"ספר אסיא" ד' עמ' 49-57.
2. בניגוד למה שכתבתי שם בהערה 6.
3. אם אמנם הטיפול הוא רפואי יש להתיר משום דהוי "מדידה של מצוה" (או"ח ש"ו, ז'). אך אם הוא בריא הרגיל להתעמל במהירות מסוימת דוקא, הרי שאסור הדבר בשבת משום "מדידה". אלא אם כן לא ידייק למהירות מסויימת.